

ВІДГУК

офіційного опонента д.і.н., проф. Яковенко Наталі Леонідівни, професора кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка на дисертацію Іванова Дениса Ігоровича на тему: «Особливості формування зовнішньополітичного курсу британських урядів (1990-2010 рр.)», подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю: 032 «Історія та археологія»

1. Актуальність теми роботи.

Дослідження зовнішньої політики Сполученого Королівства у постбіполярну добу становить актуальну проблему для сучасної історичної науки. В умовах повномасштабної агресивної війни російської федерації проти України Велика Британія стала важливим партнером, який надає Україні значну військову та політичну підтримку, подекуди змушуючи інших євроатлантичних союзників займати більш рішучу позицію в наданні Українській державі вкрай важливої зовнішньої допомоги. Доцільно відзначити, що така позиція британського уряду цілком збігається з національними інтересами Сполученого Королівства, які полягають у розширенні глобального впливу Британії у сучасному світі та активній участі у формуванні нової системи європейської безпеки.

Обрана дисертантом тема «Особливості формування зовнішньополітичного курсу британських урядів (1990-2010 рр.)» стосується особливого етапу в розвитку Сполученого Королівства. Упродовж зазначених хронологічних меж Велика Британія була повноправним членом європейського інтеграційного комплексу, який переживав етап переходу від «спільного ринку» до більш інтегрованого конфедеративного об'єднання.

Після 1993 р. основні завдання інтеграційного поступу ЄС включали завершення формування спільного внутрішнього ринку товарів, послуг, капіталів і робочої сили, ствердження єдиного простору внутрішньої безпеки і правосуддя, формування фінансово-економічного союзу, спільної європейської зовнішньої політики та започаткування політики в сфері безпеки та оборони. Враховуючи хронологічні межі дисертації, зазначений період можна впевнено визначати як етап максимальної реалізації статусу «європейської Британії» як держави, яка брала участь в євроінтеграційних процесах, входила до провідної європейської «трійки» (разом з ФРН і Францією) та суттєво впливала на формування зовнішньої та безпекової політики ЄС.

Таким чином, тема наукового дослідження Д.І. Іванова тісно пов'язана з проблемою формування зовнішньої політики країн ЄС і НАТО у постбіполярний період. Упродовж зазначеного періоду Велика Британія, як одна з провідних держав Заходу, відігравала ключову роль у формуванні зовнішньополітичних позицій НАТО і ЄС, корелюючи свої інтереси з іншими країнами євроатлантичного співтовариства.

2. Оцінка змісту дисертації, її завершеності у цілому та дотримання вимог щодо оформлення.

Структура, зміст та обсяг дисертації визначаються метою, завданнями та предметом дослідження. Робота складається зі вступу, 3-х розділів, які включають 12 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (143 – опубліковані джерела, мемуари, довідкові видання, матеріали преси та ін., та 96 найменувань наукових досліджень) і 3-х додатків.

Загальний обсяг роботи складає 248 сторінок друкованого тексту: 8 сторінок – анотація, 3 сторінки – список опублікованих праць за темою дослідження. Обсяг основної частини роботи складає 204 сторінки. Список використаних джерел і літератури займає 23 сторінки. 9 сторінок займають додатки.

У вступі дисертації обґрунтовано актуальність теми дисертації, окреслено тему й сформульовано основні завдання кваліфікаційної роботи, визначено наукову новизну та особистий внесок здобувача, висвітлено методологічні принципи, практичну значущість роботи, описано методи, які були використані в дослідженні, наведено дані щодо апробації та публікації матеріалів дисертації.

У першому розділі «Історіографія та джерельна база дослідження» проаналізовано джерельну базу, основні історіографічні напрямки і підходи, щодо дослідження британської зовнішньої політики у постбіполярний період, з'ясовані принципи та методи дослідження, обґрунтовано використання автором термінологічного апарату.

У другому розділі «Роль політичних партій у британському зовнішньополітичному процесі» проаналізовано еволюцію зовнішньополітичної доктрини британських політичних партій та їх позиції з ключових зовнішньополітичних питань у період дослідження.

Третій розділ «Ключові напрями британської зовнішньої політики у постбіполярну добу» досліджує ключові напрями британської зовнішньої політики, такі як американсько-британські «особливі відносини», британська політика щодо балканської кризи та пострадянського простору, європейський вектор зовнішньої політики Сполученого Королівства та особливості співпраці Великої Британії із країнами, що розвиваються.

Список використаних джерел та літератури свідчить про те, що під час роботи було залучено значний обсяг документів, опублікованих джерел та проаналізовано сучасні результати наукових досліджень з питань британської зовнішньої політики.

Ознайомлення з текстом дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою, змістом, оформленням вона відповідає вимогам, які висуваються до даного виду робіт, і є завершеною науковою працею. Текст кваліфікаційної наукової роботи свідчить про грамотне використання фахової історичної та політичної термінології.

Стиль викладення матеріалів є науковим. Між розділами та підрозділами дисертації наявні чіткий зв'язок і послідовність.

Спосіб подання матеріалів дослідження та висновків забезпечують легкість і доступність їх сприйняття.

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконувалася у межах планових наукових тем відділу трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» «Зовнішньополітичні стратегії провідних держав євроатлантичного простору в контексті національних інтересів України» (державний реєстраційний номер 0117U002497) та «Історичні витоки та трансформаційні процеси доби «холодної війни» в Європі (1947–1975 рр.)» (державний реєстраційний номер 0118U001647).

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечена коректним використанням Д.І. Івановим опублікованих джерел, детальним аналізом наукової літератури з тематики британської зовнішньої політики.

Достовірність одержаних результатів забезпечується:

- публікацією 5 статей у провідних фахових виданнях України та у науковому виданні країни ЄС «*Torun International Studies*», включених до міжнародних наукометричних баз даних (Index Copernicus, EBSCO Publishing Inc., SIS, InfoBase, Research Bible; MIAR; EuroPub та ін.);
- виданням розділу колективної монографії;
- публікацією 9 праць в інших наукових виданнях України;
- апробацією одержаних автором результатів на 16 всеукраїнських та міжнародних наукових та науково-практичних конференціях.

5. Основні наукові результати, одержані автором, та їх новизна.

Основні наукові результати та висновки дисертації пройшли апробацію під час 16 всеукраїнських і міжнародних конференцій та знайшли відображення у публікаціях у фахових виданнях.

За результатами дисертаційного дослідження Д.І. Івановим опубліковано 15 наукових праць, серед яких: 4 статті у провідних фахових виданнях України, 1 стаття у фаховому закордонному виданні країни ЄС, 1 розділ у колективній монографії, 9 праць в інших наукових виданнях України та в матеріалах наукових конференцій.

Принципова ознака наукової новизни дослідження Д.І. Іванова полягає у поєднанні аналізу внутрішніх чинників розвитку британського зовнішньополітичного процесу та способів реалізації зовнішньої політики країни по різних політико-географічних напрямках. Дослідження особливостей формування британської зовнішньої політики дозволяє краще зрозуміти контекст формування та реалізації зовнішньополітичного курсу європейських країн у межах євроатлантичної системи колективної безпеки.

Дисертант одержав наступні наукові результати:

- проведено порівняльний аналіз пріоритетів зовнішньої політики консервативного кабінету Дж. Мейджора та лейбористських урядів Т. Блера і Г. Брауна;

- на основі аналізу стенограм засідань британського парламенту визначено позиції політичних партій з ключових питань зовнішньополітичного дискурсу та характер їх сприйняття британським істеблішментом;
- виявлено ставлення основних британських політичних партій до проблеми участі Сполученого Королівства у зарубіжних військових операціях та регіональних конфліктах;
- уточнено співвідношення внутрішніх та зовнішніх чинників формування зовнішньої політики урядів Сполученого Королівства;
- поглиблено наукову інтерпретацію особливостей формування європейського вектору британської зовнішньої політики;
- уточнено характер впливу основних політичних партій та парламентських фракцій на зовнішню політику урядів Сполученого Королівства;
- поглиблено інтерпретацію цілей та інтересів британської зовнішньої політики щодо країн пострадянського простору та КНР.
-

6. Практичне значення одержаних результатів.

Цінність наукових результатів роботи полягає у вирішенні важливого наукового завдання – комплексному історичному дослідженні особливостей формування британської зовнішньої політики у постбіполярний період.

Практичне значення результатів роботи зумовлене поглибленням розуміння змісту, історичних обставин та політичної обумовленості британської зовнішньої політики у постбіполярний період. Результати роботи можуть бути використані при підготовці навчальних посібників з історії міжнародних відносин, історії Великої Британії та при розробці курсів з всесвітньої історії.

7. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

За результатами аналізу дисертаційної роботи та публікацій автора порушення академічної доброчесності не виявлено. Елементи фальсифікації чи фабрикації тексту в роботі відсутні. Обґрунтування основних положень та висновків роботи має самостійний і достовірний характер.

8. Зауваження та рекомендації до дисертації.

Суттєвих фактологічних помилок, змістовних похибок та нелогічних висновків у дисертації Д.І. Іванова не виявлено. Проте, кваліфікаційна наукова робота не позбавлена деяких недоліків та зауважень.

До розділу 1.

В огляді історіографії не було вказано декілька робіт українських авторів. В подальшому дисертанту варто врахувати низку положень, сформульованих у дисертаціях Брайляна Є.С. «Колоніальна і постколоніальна політика Великої Британії в Карибському басейні (1930-ті – 1983 рр.)» та Грубінка А.В. «Участь Великої Британії у процесі становлення і розвитку Спільної зовнішньої політики і політики безпеки Європейського Союзу (1990-2016 рр.)».

До розділу 2.

Проблема дослідження механізмів формування британської зовнішньої політики вимагає подальшого поглибленого вивчення базових аспектів цього процесу. Досліднику варто звернути увагу на неформальні процеси прийняття рішень політичними та урядовими структурами Сполученого Королівства й дослідити джерельну базу та літературу з цих питань.

В контексті подій російсько-української війни зберігає значну актуальність проблема формування британської політики щодо російської федерації.

До розділу 3.

Заслуговує на більшу увагу аналіз документів, які стосуються проблеми участі Сполученого Королівства в Другій Іракській війні, починаючи з доповіді комісії Чілокота. В подальшій роботі дисертанту було б варто детальніше проаналізувати зазначені джерела, адже цей аспект проблеми може бути висвітлено більш детально, ніж це зроблено у параграфі 3.1 «Роль та еволюція американсько-британських “особливих відносин”» (с. 128-145).

У параграфі 3.3 «Політика Великої Британії щодо пострадянського простору» дисертант не використав деякі роботи українських авторів які згадувалися в огляді літератури, в першу чергу з проблематики британсько-українських відносин.

У параграфі 3.4 «Специфічні ознаки та пріоритети європейського вектора британської зовнішньої політики» (с. 174-187) дисертанту варто було б залучити більший обсяг наукової літератури для дослідження європейської політики Великої Британії, зокрема звернути увагу на витоки та передумови проблеми Брекзиту.

Поглиблене дослідження цих питань продовжує представляти значний інтерес для української історичної науки у зв'язку з суттєвою трансформацією зовнішньополітичної концепції Великої Британії та популярністю євроінтеграційних ідей в середовищі політичної громадськості України.

Питання співпраці Великої Британії з Індією та КНР заслуговують на більш детальне висвітлення, ніж це було зроблено у параграфі 3.5 «Специфіка британської зовнішньої політики стосовно країн, що розвиваються» (с. 187-207). Враховуючи сучасну роль КНР у глобальних процесах британська політика щодо КНР потребує більш детального аналізу.

Водночас, висловлюючи перелічені зауваження, опонент враховує застосування дисертантом порівняльно-історичної та проблемно-хронологічної методології, яка обумовлює акцент на узагальненні та розгляді основних напрямів британської зовнішньої політики у їх сукупності та цілісності, що позначається на деталізації окремих сюжетів.

Висновки щодо дисертаційної роботи.

Кваліфікаційна праця Іванова Дениса Ігоровича на тему: «Особливості формування зовнішньополітичного курсу британських урядів (1990-2010 рр.)», представлена до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю: 032 «Історія та

археологія», є актуальною, завершеною науковою працею, що виконана на належному науково-теоретичному рівні. Викладення матеріалу дисертації є логічним та доступним.

У роботі вирішено важливе наукове завдання, що полягає у комплексному історичному дослідженні британської зовнішньої політики у постбіполярний період.

Високий дослідницький рівень наукової роботи, глибина використання дисертантом різних видів джерел, аналіз наукової літератури за напрямком дослідження, повнота розкриття теми дають підстави вважати, що завдання, які поставив перед собою Д.І. Іванов, успішно виконані й цілком втілені у висновках, які є обґрунтованими та достовірними.

Враховуючи вищезазначене, вважаємо, що дисертаційна робота Д.І. Іванова відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (зі змінами)» та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затверженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р., а Д.І. Іванов заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Офіційний опонент:

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних організацій
та дипломатичної служби
Навчально-наукового
інституту міжнародних відносин
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Яковенко Н. Л.

Яковенко задіяно